

AMI KINT VAN, AZ VAN BENT IS

Waldorf-óvoda, Szombathely

Építészet:
Litkei Tamás

Szöveg:
Buella Mónika

Fotó:
Kedves Zsófia

▲ Udvari homlokzat első változata

A Litkei Tamás által tervezett, 2006-ban elkészült szombathelyi Waldorf-óvoda épülete több ízben is szerepelt az *Országépítő* folyóiratban. Megismerhettük a tervező gondolatait, a tervezés nehézségeit, a végeredménnyel kapcsolatos elégedettségét, avagy elégedetlenségét, láthattunk alaprajzot és kézzel színezett homlokzatot néhány fotóval. Nagyon kevés olyan Waldorf-óvodaépület van, amely kimondottan erre a célra épült.

Az átadás utáni tizenkettedik évben felkerestük az óvodát, és megkértük az óvónőket, meséljenek arról, hogyan lakták be az épületet, hogyan illeszkednek a formák és a teretek a Waldorf-óvodapedagógiához. És egyáltalán: hogyan működnek benne, jó-e, szeretik-e, vannak-e hiányosságai, amelyek csak a használat során derültek ki.

Buella Mónika interjúja

› **Kérek szépen egy rövid bemutatkozást. Ki mióta dolgozik itt?**

Szalainé Kiss Lilla vagyok, részt vettem az óvoda alapításában 1998-ban. Akkor még nem ezt az épületet használtuk. Két gyermekem Waldorf-óvodában és -iskolában nőtt fel.

Várhelyiné Csombor Ildikónak hívnak. Tizenhárom éve jöttem ide a Waldorfba, óvó néniként. Az óvodaépítés folyamatában is részt vettem, végigkövettem.

Horváthné Lakner Ildikó vagyok. A solymári Waldorf-óvodában kezdtem a 27. születésnapomon, ez nagyon erős indulás volt. Itt Szombathelyen a nagyobbik lányom, Lilla születésekor indult a Waldorf-óvoda. Később, heti egyszer a baba-mama játszócsoportot vezettem. (*Ez a Waldorf-ovi előszobája – a szerk.*) Majd amikor a kisebbik lányom hároméves lett, elindult a harmadik Waldorf-óvodai csoport az én irányításommal.

› **Úgy tudom, hogy bekapcsolódtál a tervezésbe.**

H. L. I.: Úgy indultunk el, hogy meghirdettük az óvoda tervezésének lehetőségét. Három építész is megpályázta –

mindhárman szülők is voltak az oviban. Tamás tervét találtuk mi, óvó nénik olyan épületnek, amelyben el tudtuk képzelni a közös életünket a gyerekekkel. Tamás pedig mindig kikérte a véleményünket. Voltak munkacsoport-megbeszélések. Másfél éven keresztül kéthetente ültünk össze: az építész, a gazdasági munkatárs, az óvó nénik és a szülők. Mi hoztuk a pedagógiai programot, Tamás hozta az építészeti megoldásokat, a gazdaságisok pedig mindig szóltak: ezt gondoljuk át még egyszer, hogy beleférjen a költségvetésbe.

› **Melyek azok a pedagógiai elvek vagy javaslatok, amelyek beépültek a házba?**

H. L. I.: Nagyon hangsúlyoztuk, hogy a kisgyermek a szellemvilágból érkezik. Őt egy erős burokban kell tartani, óvni, védeni, és ennek mindenképpen meg kell jelennie a környezetében. Ezt a kapcsolódást az égiekkel igyekeztünk az anyagban is megjeleníteni, ebből jött a „kupola” megoldás. Egy olyan formát alakítottunk ki, amiben nincs derékszög. Megpróbáltunk létrehozni egy olyan teret, ami meleg, a burok és a védettség érzését kelti. A lekerekítések, ívek a melegséget, a beburkoltság érzését hordozzák. Ez itt nagyon jól

jelen van. Nem tudtunk mindenhová íves ablakokat tenni, de a szögletes kis ablakoknak van egy játékoságuk, ami kukucskálásra hív. A falfestéssel – amit David Newbatt-tól tanultunk – nagyon szépen lehet ezeknek a szögletességét finomítani. Ez is a burokérzést erősíti.

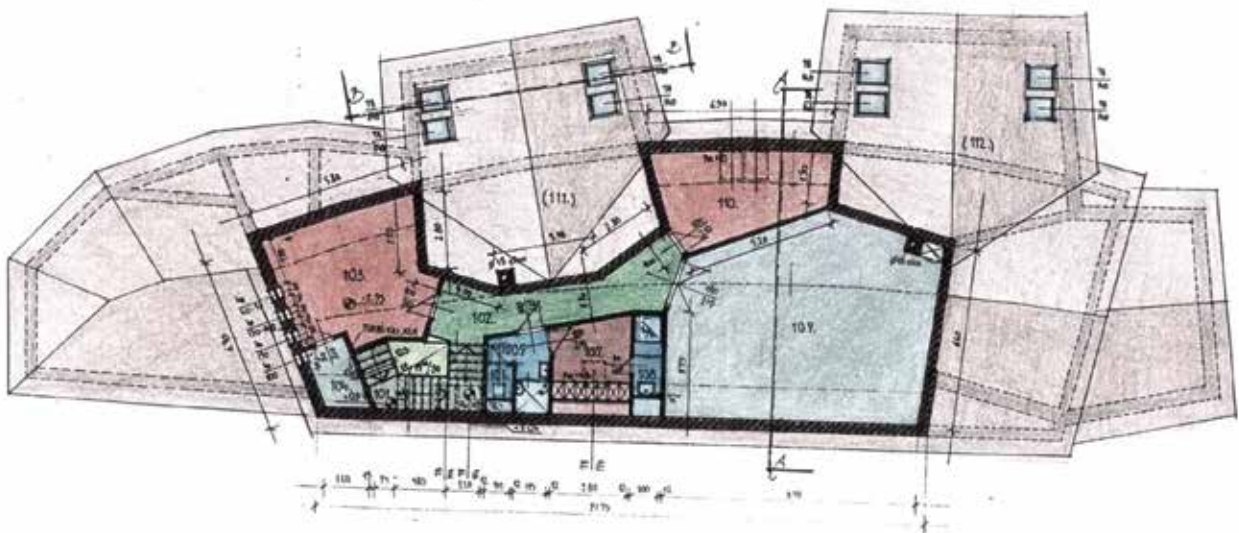
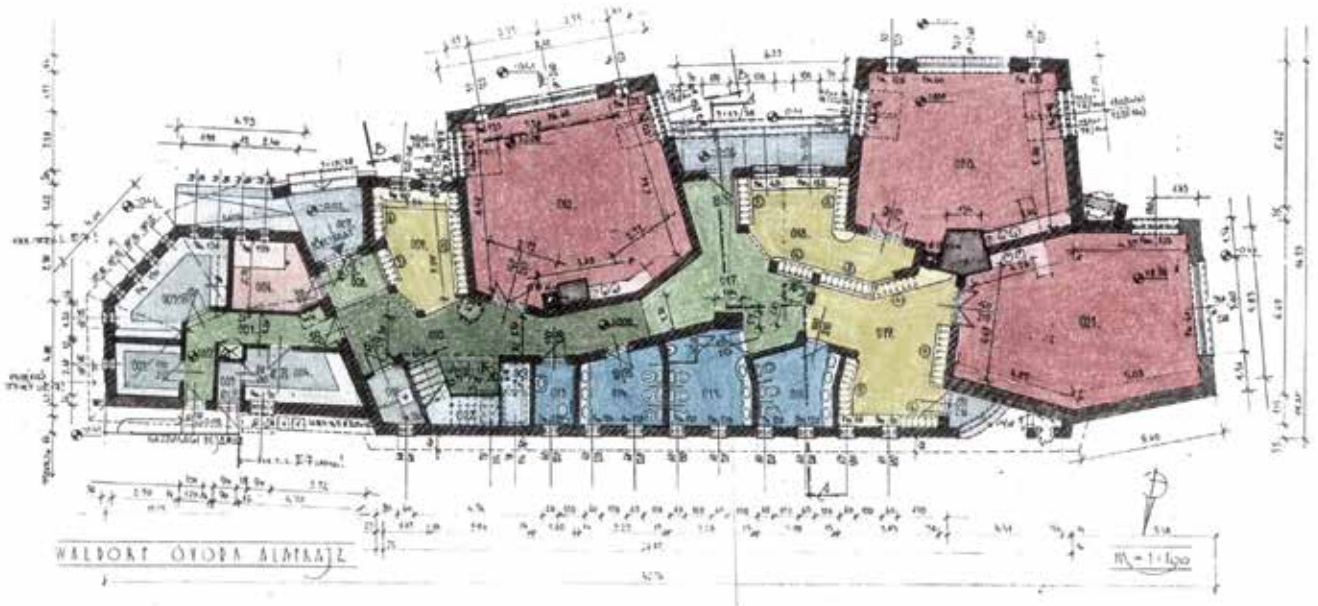
› **Tudtok még konkrét elemet mondani?**

Sz. K. L.: A fény játéka a folyosón. Építészeti előírás, hogy honnan nyílhat ablak, honnan lehet fényt beengedni. Az északi oldalnak is van fényforrása, mivel a falat lyukacsosan rakták, és ez érdekes fényhatásokat eredményez, barátságosan hívja a tekintetet. Zegzugos. Ha egy idegen bejön az óvodába, nem tud végigrohanni az épületen, barangolni kezd.

› **Van, ahol azt kérik, hogy tiszta, átlátható, egyértelmű legyen az alaprajz.**

H. L. I.: Ez nem az a hely.

V. Cs. I.: Itt a felnőtteknek is le kell lassulniuk. Nekik is át kell lényegülniük kicsit. Az épület a kíváncsiságot is fenn tartja. A kert is így alakult ki. Nem egy ösvény vezet végig kerítéstől kerítésig, hanem vannak kis titkok: egy kiszögellés, egy bokor körül futó út. Mindig, mindennap lehet valami titkot találni, ha valaki egy kanyargós ösvényen jár. Ezért alakítottunk ki mi is tekervényes utat a kertben. Minden csoportnak van egy saját útja, saját területe az udvaron, mint ahogy az épületben is.

H. L. I.: Ez nem önmagáért való dolog. Itt minden arról szól, ki is ez a kisgyermek, aki ide bejön. Nekünk nagyon jó tanáraink voltak, akik megtanították, hogyan kell néznünk egy gyermekre. Ki is ez a lény, aki lejön a földre, és emberré akar válni? Mi az útja? Ahogyan ez az ovi felépült, mindezt fel lehet benne fedez-

ni. A kisgyermek lénye mindent felvesz a környezetből, nem tudja azt mondani, hogy ezt nem akarom látni, vagy nem akarom hallani. A mi felelősségünk, hogy milyen ingerek érik, például milyenek a fényviszonyok. A nagy ablakunk behozza a sok fényt, amivel gazdálkodhatunk. Amikor nagyon sok a fény, tudjuk csökkenteni, és olyan hatást érhetünk el, ami a gyermeket emlékezteti a szellemvilágra, ahonnan érkezett. Ezeket a színeket ő látja, így minden nagyon ismerős és barátságos lesz neki, nem idegen. Ahogy az óvodai program is azt mondja, hogy barátságos, meleg érzésnek kell körülvennie a kisgyermeket. Egy második otthon. Ha jól figyeljük a gyermekeket, akkor azt vehetjük észre, hogy kicsit megváltoznak, amikor átlépi a küszöböt. Felveszik rögtön ezt a teret. Az elején a szülők megkérdezték, mi történik a gyermekekkel, hogy itt megállnak, meg-

torpannak a küszöbön. Azt válaszoltam: ez kicsit olyan nekik, mintha templomba lépnének. Nagyon más, itt minden együtt van. Ezt rögtön felveszik: más léptekkel és más tekintettel jönnek be. Egy hospitálótól tudtam meg, hogy mások a hangok is. Úgy hallotta, hogy énekléskor a hangok összetalálkoznak valahol fent. Ez egy kisgyermeknek, aki csupa érzékszerv, valóban ideális.

V. Cs. I.: Képzelnék el egy adventi éneklést. Körülöttük vannak a szüleik, és úgy énekelnek. Néznek felfelé, és fülelnek, mert nemcsak azt a hangot kapják meg, amit körülöttük a szüleik énekelnek, hanem valamit fentről is – egy kicsit másfajta minőségű hangot kapnak vissza. Nagyon szokták figyelni.

> Hogyan alakult ki a belső tér? Hogyan rendezték be?

H. L. I.: Minden csoportnak volt már egy alapfelszereltsége. Az első óvodai csoportnak nagyon szép berendezése volt. A másik csoportban székek, asztalok voltak, amit hoztak magukkal. Mi, a harmadik csoport bizonyultunk a legszegényebbeknek, mert akkor alakultunk. Éppen akadt egy olyan családunk, ahol az édesapának volt egy faipari vállalkozása, és vele kezdtük a bútorokat készíttetni. Mindenki vállalt egy bizonyos feladatot az óvoda körül, a bútorok hozzám tartoztak. Megtervez-tük őket. Fontos volt, hogy természetes anyagból készüljenek. Mi az éger- és az erdeifenyő bútorok mellett döntöttünk, amelyek természetes olaj- és viaszkeze-lést kaptak. Figyeltünk arra, hogy minden él legyen lekerekítve, ez is a burkoltságot hangsúlyozza. A polcoknak is van ívük, emellett nagyon praktikusnak is kellett lenniük. Itt a polcok szétszedhetőek, új formákat lehet belőlük létrehozni. Ezt nem mi találtuk ki, hanem külföldön jár-tunkkor néhány óvodában láttuk.

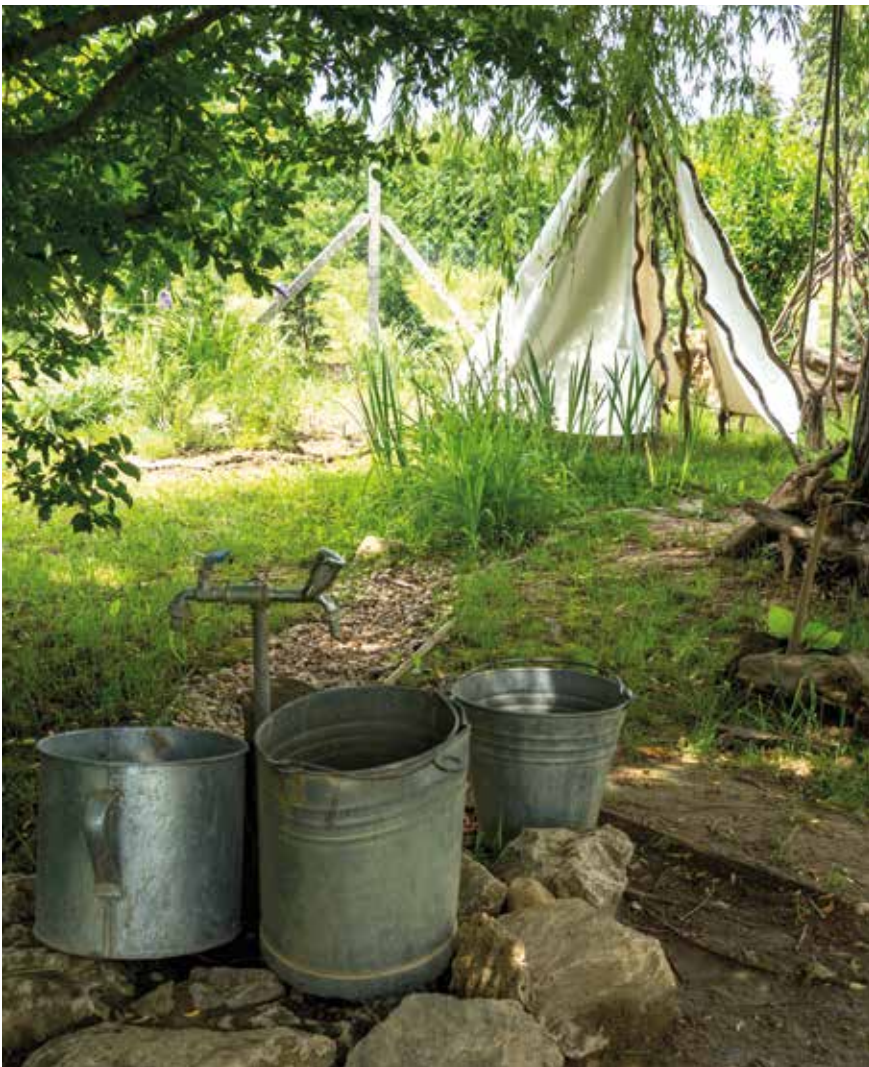
► **Ti találtátok ki az asztalossal együtt, hogy milyenek legyenek a berendezési tárgyak?**

H. L. I.: Igen. Méreteztünk, arányokat próbáltunk. Nagyon fontos, hogy milyen egy szék ülőmagassága, hogyan viszonyul az asztal magasságához. Ebbe bele kellett tanulni. A mostani nagyon jó méret. Próbáltuk, hogy a székeken is legyenek íves formák. A Waldorf-óvodákban a bútorokkal is játszanak a gyerekek. Úgy kellett kialakítani a székeket, hogy azokból is lehessen játék. Úgy kell nézni minden bútort, hogy sok mindenre lehetőséget adjon a kisgyermeknek.

► **Nem vettem észre, hogy három fázisban készültek a bútorok. Az egész egységes hangulatot sugároz.**

Sz. K. L.: Mindannyian ugyanabban a szellemi vonulatban gondolkodunk. Ez meghatározza, mit engedünk be a környezetünkbe. Van egy minőségi igény a gyermekek környezete iránt, akármit nem engedünk be. Ez egy egység, emellett azonban minden csoportnak megvan a szabadsága, hogy saját egyéniségére

formálja azt. Az alapbútorok mindenütt ugyanazok: minden csoportban van lehetőség, hogy játékszerekként használják őket. Ráadásul az óvónő egyénisége is alakítja a teret.

> Sok apró, gondos részletet látok. Tele van virággal a belső tér is.

V. Cs. I.: Együtt élünk a természettel. Ami kint van, az évszakok változása, az szépen megjelenik a benti terekben. Számos család lakik kertés házban, tőlük sok virágot kapunk. A kertünk is nagyon gazdag. Az élet körforgását követi az épület is. Ami kint van, az van bent, és ez nagyon fontos, mert így tud összetalálkozni az Egész. Ezáltal a gyermek mindig a valóságot tapasztalja meg. Most, hogy behoztuk a nyírfaágakat, szépen lehet a galambokat röptetni. *(Pünkösöd után jártunk az oviban, sok fehér galamb jelent meg a csoportszobákban – a szerk.)* Fontos megélni ezt is, mert így épül össze a szellemvilágból hozott emlék azzal, amit a földön megtapasztalnak, és az egész egy egység lesz.

Sz. K. L.: Van a dolognak másik oldala is. Beszéltünk a fényekről, a formákról, de itt az összes érzéküket szólítjuk meg. Amikor ez a hangulat kialakul, az illatok és a színek éppúgy az ő érzékeiket szolgálják, mint maga az épület. A fontos ünnepekhez az illatlemlékek is kapcsolódnak. Engem a gyermekkoromra emlékeztet, és remélem, őket is emlékeztetni fogja. Ez nagyon fontos a későbbiekben lelki alapként.

H. L. I.: Fontos a készülő étel illata is. Abban a térben főzünk, ahol a gyermekek játszanak, így tudják, hogy milyen nap van. *(A Waldorf-óvodában a hét egyes napjaihoz különböző gabonából készült kásaféle tartozik – a szerk.)* Így kerek és biztonságos nekik a világ. Van egy jószomszédság-érzés is. A három csoportból rokon illatok és rokon hangok jönnek, de mégis mindenkinek megvan a saját cipő- és kásaillata.

►A hagyományos óvodához képest nálatok minden szobában van egy konyha. Kis satupadok is vannak, amiről az jut eszembe, hogy egy kisgyermek milyen jól be tudja szorítani a kezét, és az fájni fog. Miért van itt satupad?

H. L. I.: A satupad nem játékszer, hanem munkahely, ahol a gyermekek akkor dolgozhatnak, ha az óvónő is ott dolgozik velük. Szabadon, játékidőben, egyedül nem használhatják. Ezt megelőzi az, hogy a kisgyermek mindig látja a felnőttet dolgozni, például a satupadnál is. Megfigyeli, hogyan kell beállítani a satut, ott mekkora távolságot kell hagyni. Nem emlékszem arra, hogy valaki az ujját beszorította volna. A hatévesek iskolamunkája ott készül – elsősorban az iskolába menő gyerekeket szólítjuk meg ezzel a munkával.

► Mi ez az iskolamunka?

V. Cs. I.: Egy babaház, amit a gyerekek készítenek. Nagyon komoly és sokrétű feladat, amit ők itt végigcsinálnak. Adott egy fenyőlap, amit lefűrészelnék egy kicsit organikus formára, hogy ne legyen szögletes. Megcsiszolják, majd kifúrják a lyukakat, amelyekbe vesszőt rakunk, és ez lesz az íves háztető. Bútorokat, kis fotelt, asztalt, ágyacskát is készítenek bele.

► Ezt saját kezűleg csinálják?

V. Cs. I.: Igen. Mindent ők csinálnak. A bútorok puhafából, bodzából, fűzből készülnek. Szőnyeget is szőnek, és vannak bele babát. Ez elég összetett munka. Mire iskolaérett lesz egy gyerek, ezt mind meg tudja csinálni. Koncentráció, finommotorika, monotóniatűrés, akarat – ez mind benne van.

› Egy házat készítenek mindenki?

Sz. K. L.: Egészen kicsi koruk óta látják, hogy a nagyobbak hogyan csinálják. Mire ők ebbe a korba érnek, várják, hogy készíthessék. Ez rangot jelent. Kiemeli a nagyokat, akik már az iskolamunkájukkal foglalkoznak. Tulajdonképpen nincs benne újdonság. A kicsik is sok dologban részt vehetnek. Manó varrnak vagy virágbabákat, és más dolgokat is. Mire hat-hét évesek lesznek, addigra mindezt a tapasztalatot bele tudják építeni egy babaházba. Mindenki nagyjából ugyanazt a babaházat készíti, de mégsem. A szőnyegben a fonalak színének választása rájuk van bízva, ahogyan az is, hogy milyen vásznat varrnak a háztetőre, milyen bútorokat tesznek bele, hogy a lámpa milyen színű legyen. Mindenki a saját egyéniségéhez tudja formálni a feladatot. Saját ötleteikkel is gazdagíthatják, tehát van benne szabadságuk.

H. L. I.: A kereteket mindig az óvó néni adja. Képzeld el egy kisgyermeket, aki három-három és fél éves, és játszik. Közben hallja, hogyan recseg a fa, a fűrésznek is van egy sajátos hangja, és felveszi ezeket az ingereket. Aztán ugyanez a kisgyermek négyéves korában, ugyanebben az időszakban ismét megtapasztalja, hogy megint recseg a fa, sok a fűrészpor, sokat kell söpörni. Lehet, hogy akkor már a fűrésra is felfigyel. Ugyanez a kisgyermek öt éves korában látja, hogyan készül a szőnyeg. Összerakja, és így lesz az egészről egy képe.

› Tehát vegyes csoportok vannak.

H. L. I.: Egy vegyes csoportnak nagyon sok előnye van. Nem szakítja meg a család természetes közegét, a testvérek együtt járhatnak. Az, hogy az óvó néni és a legkisebb gyermek között vannak közvetítők a négy-, öt-, hatéves gyerekek közül, egy áldás. Egy kicsi gyermek még a kezdetleges, kicsi játékaival csak nézi a nagyokat, a nagy szerepjátékokat, aztán egyszer csak ő is képes lesz, ő is megéri erre. Megtanulnak szociálisan együttműködni, a nagyok segítik a kicsiket játékban, öltözésben, beszokásban.

V. Cs. I.: A kicsiket nagyon szívesen fogadják. Anyjuk és apjuk helyett istápolják őket.

Sz. K. L.: Ahogy végigvezetik az ovin, úgy bevezetik a határok közé is: hogy mit szabad a kicsiknek, mit a nagyoknak, mi a különbség, azt nem egy okos felnőttnek kell felülről megmondania, hanem a nagyok pásztoralják őket. Nekünk is meg kell szabnunk a határokat. Különbéle helyekről, különféle családi helyzetekből jönnek. Jóval életszerűbb, hogy a gyermekek vezetnek be egymást ebbe a világba. Amikor rendet kell teremteni, nekem mindig az az érzésem, hogy az ember erőszakkal lép a gyermekek világába, amit nem szeretnék túl sűrűn

megtenni. A határok egészséges megtartására az egészséges gyermekek mindig képesek.

› Menjünk ki a kertbe. Van egy jó kis óvodakert, ami nem olyan, mint amelyeket nekem kell terveznem. Máshol színes gumiburkolatot, kész játszóeszközöket helyezünk el. Ehhez képest a tietek nem ilyen. Hogyan alakult ez ki?

H. L. I.: Ha visszagondolunk a kezdetekre, akkor ez egy üres és sík kert volt. Volt néhány fa, de dombok nem voltak. Az óvó néni összeültek, és kigondolták, hogy mi lenne jó a gyermekeknek. Tudjuk, hogy a kisgyermek lételeme a mozgás, de azt akartuk, hogy ezek a mozgások ne irá-

nyitott mozgások legyenek, hanem szabadok. Ha megnézzük egy játszóteret, vannak a szabályos mászóakák, csúszdák, melyeken jól begyakorolt mozgásokat lehet végezni. Azt gondoltuk, hogy ilyenek nálunk ne legyenek, de legyenek sok domb az udvaron, legyenek fák, amik mászhatóak. Nagyon fontos, hogy a gyermek szabadon tudja használni a testét arra, amire ő akarja: másszon, ugorjon, guruljon, csússzon. Kitaláltuk, hogy ide dombok kelljenek, és a szülők elkezdtek hordani nekünk a földet teherautószámmal. Hétvégéket töltöttünk azzal, hogy igazgattuk a dombokat. Az óvó nénik közben körbejárták, hogy a domb hajlása mikor lesz jó. Ahol nem volt megfelelő, oda az apukák dobta még földet néhány talicskával. Így alakult a kert. Az óvó nénik szeme mindenhol rajta volt, és az apukák nagyon kitartóan lapátoltak.

V. Cs. I.: Ezáltal a csoportok udvari elosztását is a dombok határozzák meg.

H. L. I.: Számunkra nagy kérdés volt, hogy ha kiengedünk háromcsoportnyi gyermeket az udvarra, akkor az hogyan fog alakulni. Mindig mindenki mindenfelé jár? Megsegített minket, amit tudunk a kisgyermekről: az, hogy biztonságban kell éreznie magát. Ki kell jelölni számára egy helyet, ahol tartózkodik, ahol dolgozgat az óvó nénije is, és ez is fontos. Persze elmehet máshová is, bejárhatja az udvart, de akkor szól, hogy ő most kicsit távolabb megy. Kerítést nem akartunk, e helyett lettek a dombok. Szerintem nagyon jól működik.

V. Cs. I.: Ami bent van, az van kint is: tehát, ha bent van a nevelési tér a csoportokban, ezt a minőséget kint az udvar tölti be.

› Ezek szerint ez működik, mert nem kirohannak, és mindenki van mindenütt, hanem van egy határ.

V. Cs. I.: Igen, mert kell a gyermeknek a határ.

› Honnan érzékeli, hogy én másik dombhoz már nem megyek, hanem itt maradok?

V. Cs. I.: Tudják. Mi ott vagyunk velük,

látják, hogy ez a mi területünk. A nagyok már tudják, és segítenek a kicsiknek ebben is. Ahogy mi ott vagyunk a mi saját udvarainkon, azt áthatjuk, ők pedig érzékelik, meddig mehetnek el.

› Viszonylag kevés a játzóeszköz, hagyományos értelemben talán nincs is.

V. Cs. I.: Rendelkezésre áll az udvaron bot, palló, deszkák, kövek, kötelek. Eből ők megteremtik azt a játszóhelyet, ahol szeretnek játszani. Néha úgy megépítik, hogy hetekig tudnak játszani, de az is előfordul, hogy két nap múlva szétzedik az egészet, és új játékot építenek deszkákból és vastagabb ágakból.

Sz. K. L.: A legnagyobb fiúknak a homok már nem is elég, az már túl puha, és földdel akarnak dolgozni. A kicsik mennek a homokozóba, a nagyok meg elkezdik a „dolgozást”.

H. L. I.: A különböző minőségek nagyon fontosak. Kint a puha, a kemény, a nedves, a száraz, a hideg, a meleg, a magas, a mély. Ezeknek mind ott kell lenniük, és ők nagyon jól tudják kombinálni. Húsvétkor nyitjuk meg a kerti csapot. Ez bevett szokásunk, amit nagyon jól ismer mind a három csoport. Utána szabad odamenni, vödört belemeríteni a nagy edénybe, és így patakot, gátakat egész rendszerét építik a homokozóban. Van olyan időszak, amikor szerszám sincs. A kisgyerek megszokta, hogy mindig abból gazdálkodik, ami neki van. Akkor kezdi el jó erősen dolgoztatni a fantáziáját. Ha nincsenek szerszámok, akkor is remekül tud játszani, kitalálja, hogy bottal is lehet ásni.

Sz. K. L.: Sokat másznak, de ne a hagyományos mászóakára gondoljunk. Fejlődnie kell a mozgásintelligenciájuknak, arra pedig remek lehetőség a sok fa itt. Ügyesen tudnak fára mászni, és egészen vékony bokrokon is egyensúlyoznak. Nem biztos, hogy ezt egy robusztusan megépített játszótéren el tudnák sajátítani. Az egyensúlyérzékük remek. Akadálypályákat építenek maguknak. Nem lehet felnőttésszel

olyan játékokat kitalálni, amelyeket a gyermekek maguknak tudnak csinálni. Nálunk mindig van valami új, valamit mindig ásunk. Mindig van a kertben valami feladat.

› Mint például?

Sz. K. L.: Most halastavat kezdünk el csinálni, mert akkora lyukat ástak, hogy annak kellett valami funkciót adni. Azt gondoltam, hogy alakítsunk ki egy igazi tavat. Most már fél méter mély, kell még mélyíteni, és akár halat is lehet bele telepíteni. Legyen ennek értelme, nem csak ásunk, és ide-oda hordjuk a földet. A mi dombunknak már kicsit lekopott a teteje, már kevésbé lehet rajta télen csúszkálni. Amit innen kivettünk, azt oda felhordjuk. Télen jól lehet majd szánkózni rajta. Úgy látom, hogy a nagyfiúknak ez jelent igazi kihívást. A homokozóban is nagyon szeretnek lenni egy bizonyos korig, de onnantól kezdve erősebb dolog kell. Akkor ehhez persze kell erős szerszám is.

H. L. I.: Nekem most a komposzt jut eszembe. Megérett az egyik komposztunk. A földek szomszjasak, szükségük van új erőre. Rostálni kezdtem a komposztot. A nagyok alig várták, hogy csinálhassák. Értelmes dolgokat tanulnak meg, ebben nagyon szerencsések.

Sz. K. L.: Az ember nem is gondolja, mennyi mindent lehet ilyen kicsi gyermekek-

kel csinálni. Amiben a nagyok testi erejüknel fogva jók, azt a kicsik utánozzák kicsiben, de közben egy csomó minden mást is megtanulnak. Hogyan dolgoznak össze, hogyan ne ütközzenek össze a talicskával. Hogyan észszerű egy munka körül úgy állni, hogy mindenki hozzáférjen. Ezt öt-hat évesen megtanulni remek dolog, nagyon ügyesek lesznek ettől.

> El tudom képzelni, van szülő, aki ennek hallatán közli veletek, hogy az ő gyereke ezt halálra unná, és képtelen a nézelődésre.

H. L. I.: Az utóbbi két-három évben nagyon tudatosan jönnek a szülők hozzánk. Sokat olvasnak rólunk, a Waldorf-pedagógiáról. Értelmes tevékenységekkel vesszük körbe a gyermekeket, amit ők utánozhatnak. Itt valóban dolgozunk a gyermekekkel. Nem dolgoztatjuk őket, hanem együtt dolgozunk velük. Sosem felejttem el az egyik édesanyát, aki jött beszoktatni a gyermekét. Az anya két héten keresztül rostált, a gyermek ott serteptélt körülötte. Mondta, hogy ezt az életben nem fogja elfelejteni.

Sz. K. L.: A felnőttekkel vannak furcsa élményeink. Szintén egy beszoktatós apukát megkértünk, hogy ássa fel a homokozót, mert már nagyon kemény. Nem tudta, hogyan kell megfogni az ásót. A szülők kezdenek rájönni, mi az, amit nem tudnak. Azt látják, hogy egy rakás olyan dologba beleszokik a gyermekük, amit ők már nem tudnak. Visszik haza a sáros ruhát kimosni, és abból látják, hogy a gyermek rendben van, és dolgozik. Örömmel látják, hogy sok praktikus dolgot, amit ők valahol elvesztettek, a gyermekeik megkapnak.

H. L. I.: Az óvó néni és a homokozóban. Annak van egy ritmusa: láb, fordít, láb, fordít... Odajön egy kisgyermek, és elkezdi rakogatni a lábát az ő kis ásójára. Hol az egyiket, hol a másikat. Először még kicsit ügyetlen a dolog, aztán addig gyakorolja, míg neki is sikerül. Mindig ott van a példa, amit utánozhat.

> Milyen hátrányai vannak az épületeknek?

H. L. I.: Már a tervezéskor nagyon szeretnénk volna egy közösségi teret, ahol mindhárom csoport összetalálkozhat. Ezt a telek adottságai nem tették lehetővé. Hosszú ideig épületet kellett tervezni, a közösségi térrel már nagyon hosszú lett volna az épület. Úgy láttuk, hogy a kisgyermeknek ez nem lenne jó, ezért lemondunk a közösségi térről.

Sz. K. L.: Ahogy bekapcsolódtunk a képzésekbe, nagyon sok hospitálónk lett. Őket nagyon nehéz úgy elhelyezni, hogy a felnőttek tereit úgy tudják használni, hogy nyugodt alvóhelyük legyen, vagy hogy mindenkinek jusson zuhanyozó. Ez nem az óvoda funkcióját érinti, hanem inkább a felnőttek szakaszát. Van még lehetőségünk az épületben, van egy nagy padlásterünk, amit sokféle módon lehetne majd hasznosítani. Vannak kényeink, amikhez szeretnénk majd egyszer kályhát építeni.

> Miben változtak a gyerekek az indulásuktól óta?

H. L. I.: Azt lehet látni a gyermekeken, hogy nagyon sok az inger, ami körülveszi őket. Egyre több. Amikor egy kisgyermeket normál mennyiségű inger ér, akkor ő jól érzi magát a testében, tud játszani, figyelni a körülötte játszókra, a felnőttekre, rá tud csodálkozni a környezetére. Amikor túl sok inger éri, mindez nehezítetté válik számára. Most azon dolgozunk, hogyan lehet ezen segíteni. A Waldorf-óvodában annyi inger éri a kisgyermeket, amire az ő életkorában szükség van. Sem többre, sem kevesebbre. Egyre több időt töltünk a szabadban.

> Hogyan jutottatok erre a gondolatra?

Sz. K. L.: Az óvónői konferenciákon végimentünk minden dolgon, ami a régi fegyvertárunkban benne volt: hogyan lehet a kisgyermek játékát tovább segíteni, hogy el tudjon mélyedni benne, hogy kreatív tudjon lenni, jól érezze magát a társai között? Egyre inkább azt láttuk, nem az a megoldás, hogy különféle eszközöket hozunk be, amivel majd továbbléldítjük őt. Ez már sokkal nagyobb mértékű változás a társadalomban, mint amit fejlesztő dolgokkal ellensúlyozni lehet. Itt már csak a csillagok segíthetnek. Csak az, hogy abban a térben, ami a legtermészetesebb terünk, megélni azokat a ritmusokat, amiket egyébként az óvodában megélnék. Olyan határok között vagyunk, amelyeket a gyermekek természetesebben élnek meg. Ha bejövünk a csoportba, nagyon sok játszóhely van, de mindig van valami, amiről visszapattannak a gyerekek. Foglalt az asztal alja, akkor már őt oda nem fogadják be. Elfogytak a babák. A kertben nincs ilyen. A kertben mindig van szabad bokoralja, mindig van szabad botocska, és mindig van új ötlet. Mindig új ihletet kapnak a játékra. Sokkal kevesebb az összeütközés egymással. A kicsiknek kicsike dolgokat szabad, a nagyoknak nagyobbakat, és ugyanez megvan itt is, de sokkal átjárhatóbb. A kicsik mindig csapódnak a nagyokhoz, mint régen egy parasztudvarban, ahol a kicsik mentek a nagyok után, és tanultak tőlük. Nem csinálták, álltak csak körülöttük, és nézték őket. Valahogy a kertben több lehetőség van erre, és arra is, hogy órákig szemlélgessenek egy katicabogarat. Egy Waldorf-óvodában sokat vannak a gyermekek a levegőn. Annyi feszültség gyülemlik fel bennük, hogy nem elég nekik egy-két óra, hogy kijátszhaszák, kifussák magukat, és még legyen va-

lamilyen elmélyedésük is. Csak akkor van elég idejük erre, ha sokkal több időt tölthetnek a kertben. Ettől változik az épület funkciója. Álmunk, hogy ott hátul egy ablak helyett lenne egy teraszajtónk, ahol rögtön ki tudunk lépni, de ez a távoli jövő.

› **Szeretnétek még valamit hozzátenni az épülettel kapcsolatban az eddig elmondottakhoz?**

Sz. K. L.: Nem akarok a hátrányokra koncentrálni, de tény, hogy amikor az óvoda ideépült, ez egy békés környék volt, szinte lakatlan. Hobbikertek voltak a környéken. Szinte alig járt itt autó vagy ember. Azután feltört a dombtetőre a civilizáció, és lakóparkok épültek, kockák nőttek ki a földből a közvetlen szomszédunkban is. Egy jövőbeni feladat, hogy ezt hogyan tudjuk ellensúlyozni. Még kirándulni is egyre nehezebb, tiszta erdőt találni komoly kihívás.

H. L. I.: A szomszédos telket az elmúlt évben kaptuk meg egy búcsúzó családtól ajándékba. Újabb feladat, hogy hogyan lehetne ezt a teret kialakítani. Tervünk, hogy a jelenlegi bejáratot áthelyezzük. A gyermekek rózsakapun át, kis ösvényen érkeznének az oviba. Nem úgy, hogy kiszállnak az autóból, és rögtön ott a kapu, hanem elmennek egy fa mellett, egy virágos bokor mellett, közben talán találnak egy csigát, „füvön ingó harmatot”, és szembetalálják magukat a bejáratnál, amit persze angyalok vigyáznak.

V. Cs. I.: Kanyargós ösvényen lehet bejutni az oviba, egy kis titkos úton.

H. L. I.: Egy kedves szülőnk készíti a terveket, tele jobbnál jobb ötletekkel.

Sz. K. L.: Most van lehetőségünk mezítlábas ösvényt csinálni, kicsi vízi élőhelyet. Bogyós és tüleveles növények is lesznek, meg rovarházak. Akkora helyet szeretnénk üresen tartani, hogy a nyári ünnepen elférjen vagy háromszáz ember – mert a szülőkkel ennyien szoktunk lenni –, hogy a nyári körtáncunkat el tudjuk járni. Az összes többit zezugossá szeretnénk tenni, tele illatokkal, színekkel, formákkal... Mint egy Tündérgert, a Középhegyen...

THE SAME THING BOTH INSIDE AND OUTSIDE
– THE WALDORF KINDERGARTEN
OF SZOMBATHELY

12 years after its inauguration, we visited the Waldorf kindergarten of Szombathely. We asked the teachers to tell us about getting used to the building and the way its shapes and spaces can be adapted to Waldorf education. What we really wanted to know was whether the kids liked the place or not, whether they felt at home and whether there were any matters left to resolve. Everything there revolves around the small child who enters the building. Who is this being, and why has it descended to the Earth, wanting to go on a journey towards becoming a man? The way this kindergarten was built says it all. Children are especially receptive to their environment as they are yet unable to sort out information. Therefore, filtering the stimuli is our own responsibility.